

Analiza uloge organizacija mladih i za mlade na ruralnim prostorima Hrvatske kroz teoriju neoendogenog razvoja: studija slučaja na primjerima u Ličko-senjskoj i Zadarskoj županiji

Jelena Puđak

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska
e-mail: jelenapudak0@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9770-5802

Anita Bušljeta Tonković

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska
e-mail: anita.busljeta@pilar.hr
ORCID: 0000-0002-5816-7378

Marko Kovačić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska
e-mail: marko@idi.hr
ORCID: 80000-0003-4114-0678

SAŽETAK Ruralni mladi jedna su od prioritarnih skupina u okviru europskih politika za mlade te sastavni dio teorije neoendogenog razvoja. Cilj ovog članka je analizirati djelovanje organizacija mladih i za mlade (OMM) u ruralnom području Ličko-senjske i Zadarske županije te u kojoj su mjeri one aktivni sudionik u lokalnom razvoju te s kojim se preprekama suočavaju. Koristeći metodološki okvir studije slučaja, članak prikazuje nalaze polustrukturiranih intervjua s ključnim akterima civilnog društva koji rade s mladima na istraživanom području kroz pregled aktivnosti i projekata koje provode te analizu prepreka i perspektiva za daljnji razvoj aktera koji rade s mladima. OMM se često suočavaju s nerazumijevanjem jedinica lokalne i regionalne samouprave pri čemu se zanemaruje demokratski potencijal suradnje aktera u lokalnom, kulturnom, ekonomskom i političkom razvoju predmetnih zajednica. Nadalje, nalazi pokazuju da područja Zadarske i Ličko-senjske županije ne baštine praksu neoendogenog razvoja budući da potencijal i doprinos navedenih udruga nije prepoznat čime se ograničava mogućnost sudjelovanja mladih u donošenju politika za mlade, a posredno i destimulira njihov ostanak u ruralnim područjima.

Ključne riječi: organizacije mladih i za mlade, mladi, neoendogeni razvoj, ruralna područja, studija slučaja.

1. Uvod

Mladi u Hrvatskoj osobe su od 15 do navršениh 30 godina života te ih je prema Državnom zavodu za statistiku nešto manje od 16%. Heterogena su društvena skupina s različitim afinitetima, mogućnostima i resursima koji su im na raspolaganju, međutim suočavaju se sa sličnim promjenama i izazovima suvremenog života. Među mladima se posebno izdvajaju skupine koje zbog prostorno-geografskih i gospodarskih uvjeta područja u kojem žive nemaju jednake životne prilike. To su mladi u ruralnim područjima gdje se nalaze dodatno marginalizirane skupine poput nacionalnih, seksualnih i etničkih manjina te mladih u NEET statusu (eng. *Not in Education, Employment, or Training*). Ovoj skupini koja više nije u sustavu obrazovanja, nije zaposlena i ne nalazi se u nekom od obrazovnih programa prijeti dugotrajna nezaposlenost, a u skladu s time lišena je i drugih mogućnosti za osobni razvoj i uspjeh (Bruno, Mareli i Sigorelli, 2014.).

Mladima se na posebnoj društvenoj razini bave organizacije mladih i za mlade (OMM)¹ koje djeluju u domeni civilnog društva. Ponajprije je riječ o udrugama koje, kroz različite projekte i inicijative, omogućuju mladima na urbanim i ruralnim prostorima pristup različitim vrstama, Putnamovim rječnikom rečeno, društvenog kapitala te Bourdieuovskog kulturnog kapitala. Udruge korisnike svojih aktivnosti i programa uključuju u različite društvene mreže, koje im inače ne bi bile dostupne. Uz to, članovima organizacija i korisnicima usluga (u ovom slučaju mladima) omogućuju stjecanje kompetencija čime izravno pridonose jačanju njihova društvenog i, naposljetku, kulturnog kapitala. Osim što su „tvornice socijalnog kapitala“ (Putnam, 1993.), organizacije civilnog društva imaju i druge funkcije u okviru suvremenih demokracija. Neotokvilovska funkcija naglašava njihovu važnost za učenje građanskih kompetencija; funkcija supsidijarnosti odnosi se na ulogu civilnog društva u rješavanju problema na najnižoj razini te shodno tome doprinosi razvoju zajednice, dok funkcija predstavljanja naglašava mogućnost osiguravanja prostora za javnu raspravu različitim skupinama, uglavnom marginaliziranih građana (Edwards, Foley i Diani, 2001). Povrh ovih funkcija nemoguće je zanemariti ulogu udruga u procesima kreiranja javnih politika. Popularizacijom paradigme javnog upravljanja u drugoj polovici 20. stoljeća, u kojem se monopol vlade pri donošenju javnih politika dekonstruira te se u proces donošenja odluka uključuju različiti akteri, udruge time dobivaju mjesto za stolom (Kovačić, 2020.). Organizacije mladih i za mlade pritom nisu iznimka te su u brojnim istraživanjima istaknute kao važan akter sukreiranja politika za mlade (Kovačić, 2015.). Međutim, nominalne uloge aktera u kreiranju politika, posebice kada je riječ o udrugama, često u praksi gube stvarnu normativnu snagu, kao što je pokazalo i istraživanje koje u ovom radu prikazujemo.

¹ Razlika između organizacija mladih i za mlade ogleda se u načinu upravljanja i vođenja. Dok organizacije za mlade mogu biti bilo koje udruge čiji su projekti i programi usmjereni mladima, organizacije mladih u svojim upravnim tijelima moraju imati minimalno 50% osoba mladih od 30 godina (u literaturi na engleskom taj je tip organizacija poznat pod imenom *youth-led*) (Sočo, 2011.).

Literatura na hrvatskom jeziku o ulozi OMM-ova u procesima razvoja zajednice i sukreiranju lokalnih politika vrlo je oskudna. Gotovo da i nema empirijskih istraživanja koja bi ilustrirala, analizirala i objasnila u kojoj mjeri OMM (ne) doprinose različitim lokalnim zajednicama. Premda inozemna literatura jasno ističe važnost OMM-ova za kvalitetan razvoj mladih na lokalnoj razini, pritom naglašavajući važnost uključivanja mladih u rješavanje lokalnih problema (Trivelli i Morel, 2021.; Christens i Dolan, 2011.; Richards-Schuster i Checkoway, 2009.), relevantnost kompetencija radnika s mladima (Snovydyovych i sur., 2021.) i važnost edukacije koju OMM pružaju mladima o relevantnim problemima (Kieu i Singer, 2020.), u Hrvatskoj je uloga ruralnih organizacija mladih i za mlade neistražena.

Prihvatimo li pretpostavku da su mladi resurs o kojima ovisi razvoj lokalnih zajednica, nužno je vidjeti kako se entiteti, kojima je cilj razvoj mladih, ostvaruju u tim zajednicama. Već je ranije spomenuto da je uloga organizacija civilnog društva višeslojna te da se može podijeliti u dvije velike kategorije – pružanje usluga i zagovaranje. Da bi organizacije civilnog društva, pa tako i organizacije mladih i za mlade, ispunjavale svoju ulogu *pružanje usluga* te usluge trebaju biti utemeljene na potrebama. S druge strane, uloga OMM-ova je i upozoravati na nelogičnosti u kreiranju javnih politika, doprinositi savjetima kvalitetnijem donošenju odluka te isticati važnost transparentnosti, participacije, responzivnosti, efikasnosti, efektivnosti i pravednosti kao kriterija evaluacije javnih politika (Grdešić, 1995). Ova *zagovaračka ili watchdog* funkcija posebno je izazovna za OMM-ove u ruralnim područjima jer često ovise o financijskoj podršci jedinica lokalne i regionalne samouprave (JRLS), upravo one instance koju trebaju pratiti i na čije eventualne nelogičnosti trebaju upozoravati. Iz tog razloga cilj ovog rada je prikazati djelovanje OMM-ova te analizirati u kojoj mjeri isti mogu biti akter i faktor lokalnog razvoja.

2. Teorije neoendogenog (ruralnog) razvoja

Suvremene razvojne politike, koje se u većini slučajeva pozivaju na koncept održivoga razvoja, karakterizira snažno *odozgo prema dolje* nastojanje na implementaciji razvojnih impulsa, strategija i planova. Alat provedbe politike ruralnog razvoja europske zajednice zemalja i temelj europskoj politici ruralnoga razvoja je LEADER program koji u određenoj mjeri djeluje na ovaj način.² Međutim, tijekom proteklih desetljeća

² LEADER program, eng. *Links between actions for the development of the rural economy*, predstavlja Inicijativu Europske zajednice, kasnije i Europske unije za mobiliziranje i provedbu ruralnog razvoja u ruralnim zajednicama kroz lokalna javno-privatna partnerstva (uz pomoć lokalnih akcijskih grupa – LAG-ova) (Štifanić i Debelić, (2009.). O utjecaju LEADER programa na lokane zajednice u hrvatskim ruralnim prostorima, točnije o pitanjima financiranja, utjecaju lokalnih politika, povjerenju među ključnim akterima i uključenosti pojedinih lokalnih zajednica pišu autori Lukić i Obad (2016.). Posebno je važan njihov nalaz o utjecaju lokalne politike na provedbu dionica LEADER programa, to jest na djelovanje LAG-ova na prostorima koja možemo okarakterizirati kao ruralne periferije. Ti se nalazi podudaraju s rezultatima istraživanja u ovome radu, o čemu će biti više riječi kasnije u tekstu.

članice Europske unije koje ne čine *zemlje jezgre* u smislu glavnih razvojnih aktera prema čijim ukupnim socio-ekonomskim standardima su razvojne politike poput LEADER-A nastale. Primjerice, zemlje poput Hrvatske, to jest lokalne zajednice u ruralnim prostorima takvih zemalja počinju pronalaziti načine da te politike, koliko je god moguće, prilagode vlastitim društvenim, kulturnim, ekonomskim i socijalnim prilikama kako bi što uspješnije jačale vlastiti društveni kapital. Jedan od ključnih aktera u nastojanju na takvu procesu, dakle aktera koji nastoji na *odozdo prema gore* pristupu, svakako su organizacije civilnoga društva, u našem slučaju to su prethodno spomenute udruge.

Začetnik teorijskoga koncepta neoendogenog razvoja, C. Ray (2001.: 3) svoju ideju veže uz višegodišnju analizu implementacije LEADER programa na ruralne prostore EU-a. EU je protekla tri desetljeća vodio i financirao ruralni razvoj. Zbog toga nije moguće o ovom razvoju govoriti u kontekstu autonomnog socio-ekonomskog razvoja europskih ruralnih prostora na koji nije bilo utjecaja kapitalističke ekonomije, slobodnog tržišta i globalizacijskih procesa. Teorija neoendogenog (ruralnog) razvoja ide tragom autora poput Warda, Lowea i Murdocha (1995.) koji smatraju kako je u tom procesu koordiniranog ruralnoga razvoja nastao hibrid koji djeluje negdje između modela endogenoga i egzogenoga. U tom kontekstu razvoj kao takav ne može biti generiran isključivo iz lokalnoga niti nametnut od strane regionalnoga i/ili nacionalnoga pa i međunarodnoga (EU). Važna je sinergija i susret pristupa *odozdo prema gore* i *odozgo prema dolje*. Riječ je o dinamičkoj interakciji lokalnih područja, kako međusobno tako i njihovoj interakciji sa širom političkom, institucionalnom mrežom, gospodarskim prilikama, a posebno je važan i odnos s prirodnim okolišem.

Teorija neoendogenog (ruralnog) razvoja oblikovana je u smislu svojevrstne probne/pokusne teorije koja svoje uporište pronalazi u ruralnoj sociologiji. Ona dodatno, praktičnom primjenom koncepta neoendogenog razvoja (NER) pronalazi vlastitu potvrdu. Tome u prilog ide i studija slučaja koja prikazuje organizacije mladih i za mlade koje djeluju na području Ličko-senjske i Zadarske županije. Ono što Ray (2001: 1-2) ističe, a čemu pridonosi djelovanje udruga civilnog društva na istraživanom području, jest činjenica da ruralni razvoj unutar konteksta Europske unije nije fiksiran. Naime, EU smatra kako lokalni, regionalni i nacionalni razvojni akteri razvojem vlastitih rješenja, razmjenom znanja i informacija te aplikacijom razvojnih projekata direktno ili indirektno mijenjaju razvojne politike te preusmjeravaju financijske kanale.

Neoendogeni razvoj možemo još shvatiti kao „participativan» ili „zajednički» razvoj (Ray, 2001.: 2). Ovaj koncept, potencijalno prijemljiv na bilo koje podnacionalno (jednako ruralno kao i urbano) zemljopisno područje, oblikovan je kroz tri osnovne pretpostavke. Prvo, koncept sugerira da je razvoj najbolje potaknuti fokusiranjem na konkretne potrebe određenog ruralnog teritorija gdje se fokus pomiče s klasične analize potreba unutar pojedinih sektora gospodarstva. Drugo, razvojne i ekonomske

aktivnosti reorganiziraju se na način da valoriziraju i koriste se lokalnim, prirodnim i ljudskim resursima kako bi se zadržalo što više potencijalnih dobrobiti na lokalnom prostoru. Treće, razvoj je kontekstualiziran fokusiranjem na potrebe, kapacitete i perspektive lokalnog stanovništva. Ovaj razvojni model pretpostavlja i svojevrstu etičku dimenziju naglašavajući načela i procese lokalnog sudjelovanja u osmišljavanju i provedbi pojedine akcije, posebno kroz usvajanje kulturnih, okolišnih i zajedničkih vrijednosti u sklopu pojedine razvojne intervencije. (Ray, 2001.: 2-3). U potonjem se otvara prostor poklapanja načela održivosti i neoendogenog razvoja oblikovanjem potencijala ruralnih zajednica da definiraju vlastite razvojne putove u okvirima „nosivih kapaciteta ekosustava“ (za kompatibilnost koncepata održivog razvoja i neoendogenog razvoja vidjeti Marango, Bosworth i Curry, 2021.).

Ukratko, postizanje održivosti i neoendogenog razvoja ruralnih prostora zahtijeva stvaranje preduvjeta za sudjelovanje lokalnih aktera. To sudjelovanje ovisi o razini političkog i institucionalnog kapitala, tj. kapaciteta, što pak podrazumijeva stručni kadar s određenom razinom ljudskog kapitala, prvenstveno prema razini stečenih znanja i vještina te kapacitetu usvajanja novih. Političko se ovdje odnosi na pregovaračku sposobnost te posebno na znanja i vještine u smislu kombinacije *odozgo prema dolje* i *odozdo prema gore* pristupa od čega lokalne ruralne zajednice moraju imati najveće koristi. Autori S. Marango i sur. (2021.) govore u prilog tvrdnji da male lokalne inicijative (u našem slučaju OMM) mogu biti dijelom višerazinskoga upravljanja razvojem te su na taj način itekako u mogućnosti provoditi NER u praksi, a ujedno pridonositi jačanju održivosti ruralnih prostora.

Ono u čemu se autori poput Raya, (2001., 2001.a, 2006.), Tolon-Becerra, Lastra-Brava i Galdeano-Gomez (2010.), Attertona i sur. (2011.), Galdeano-Gómez, Aznar-Sánchez i Pérez-Mesa (2011.) te Marango i sur. (2021.) slažu jest činjenica da se NER temelji na ideji da bi lokalni faktori razvoja trebali biti prepoznati i uvaženi kao polazna platforma u kreiranju održive budućnosti, a to potvrđuje i Gale (2022.) ističući kako ne možemo govoriti o održivosti ukoliko sve njezine komponente nisu sustavno integrirane u kreiranje (lokalnih) razvojnih politika. Unutar NER-a lokalne inicijative predstavljaju segment koji može oblikovati *ad hoc* koncept određenog razvojnog projekta i to prvo na temelju vlastitoga iskustva, a potom na vizijama koje se žele ostvariti. Konačno oblikovan i provediv razvojni plan nastaje na mjestu gdje se susreću *odozdo prema gore* i *odozgo prema dolje* pristupi (Bušljeta Tonković, 2017.; Poljanec-Borić, Bušljeta Tonković i Šimunić, 2017.). Shodno navedenom, postavlja se pitanje u kojoj mjeri OMM u ruralnim područjima jesu akter (i faktor) lokalnog razvoja. Svrha ovog rada je ponuditi odgovor na ovo pitanje prikazom konkretnog djelovanja OMM-ova u Ličko-senjskoj i Zadarskoj županiji.

3. OMM u Ličko-senjskoj i Zadarskoj županiji

Unatoč isticanju važnosti decentralizacije u razvoju hrvatskih ruralnih područja te procesu decentralizacije, koji je otpočeo prije dvadesetak godina s izmjenama Ustava i zakona u upravnim područjima obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatska je i dalje u velikoj mjeri centralizirana država. Posljedice takva sustava snosi lokalno, posebice ruralno stanovništvo koje ostaje zakinjuto za osnovnu infrastrukturu i servise socijalne države te dostupnost suvremenih komunikacijskih i tehnoloških rješenja (Đulabić, 2018.). Stoga, ruralno stanovništvo u cijelosti predstavlja svojevrsnu marginaliziranu skupinu, posebice ono koje živi u manje razvijenim krajevima brdsko-planskih i otočnih dijelova zemlje.

Potrebno je također napomenuti kako su se nepovoljni demografski trendovi u Hrvatskoj posljednjih nekoliko desetljeća odrazili na smanjenje broja ruralnog stanovništva. Iz kategorije ruralnog stanovništva uglavnom se kao marginalizirana skupina izdvajaju mladi, čiji je trend iseljavanja (iz ruralnih u urbana područja, posebno u inozemstvo) uzrokovan posljedicama globalne ekonomske krize i, paralelno s tim, otvaranjem granica prema EU-u. Potonje (p)ostaje ozbiljan demografski problem što potvrđuju i prvi rezultati popisa stanovništva 2021. godine. Ličko-senjska i Zadarska županija nisu iznimka. Navedenom doprinosi i društveno-politički kontekst koji prema posljednjim istraživanjima, jednako (ili više) kao i ekonomski, uzrokuje izraženu emigraciju hrvatskih građana (Župarić-Iljić, 2016.; Jurić, 2017.).

Spomenutim je županijama zajedničko da obuhvaćaju prostrane dijelove otočja i zaobalja, krajeve jake depopulacije i demografskog izumiranja (Nejašmić i Toskić, 2013.). Tu se nalazi i temeljni razlog zašto smo Ličko-senjsku i Zadarsku županiju odlučili obraditi u studiji slučaja. Naime, zanimalo nas je kakva je u ove dvije županije, s obzirom na ruralnost prostora i ukupne demografske procese, uloga udruga civilnog društva u procesima revitalizacije. Kao polazni kriterij, uz demografsko starenje, odnosno sve manji udio mladih u općoj populaciji, koji sve više dolazi do izražaja proteklih dvadesetak godina, u obzir smo uzeli i općenita društveno-gospodarska obilježja ruralnog prostora; uz slabu naseljenost i depopulacijske procese riječ je o gospodarski nerazvijenim područjima s niskom stopom zaposlenosti i većim udjelom uzdržavanog stanovništva (Nejašmić, 2005.; Živić, Pokos i Turk 2005.; Nejašmić i Toskić, 2013.; Puljiz 2016.; Kranjčević i sur., 2014.).

Uključivanje u procese od značaja za mlade potiče se aktivnostima udruga, odnosno osnaživanjem udruga mladih i za mlade kroz čiji rad mladi mogu djelovati u razvoju šire zajednice (Nacrt nacionalnog programa za mlade). OMM koje pridonose općem sociokulturnom i gospodarskom razvoju u Hrvatskoj nisu zastupljene u velikoj mjeri. Veći broj takvih udruga (kao i raznolikost područja koja pokrivaju) imaju samo četiri velika hrvatska grada na čijem je čelu Zagreb (Udruge u Republici Hrvatskoj, 2020.). Agencija za mobilnost i programe EU-a (AMPEU) 2018. godine donosi *Popis organi-*

zacija koje rade s mladima i za mlade.³ Na temelju tog popisa oblikovana je rang lista u Tablici 1.

Tablica 1.
OMM prema hrvatskim županijama (rang lista)

	Rang lista/županija	Broj udruga
1.	Grad Zagreb	20
2.	Primorsko-goranska	5
	Istarska	5
3.	Splitsko-dalmatinska	4
4.	Osječko-baranjska	3
	Varaždinska	3
	Karlovačka	3
5.	Sisačko-moslavačka	2
	Šibensko-kninska	2
	Vukovarsko-srijemska	2
6.	Zadarska	1
	Požeško-slavonska	1
	Zagrebačka	1
	Bjelovarsko-bilogorska	1
	Brodsko-posavska	1
	Koprivničko-križevačka	1
	Ličko-senjska	1
7.	Virovitičko-podravska	0
	Međimurska	0
	Krapinsko-zagorska	0
	Dubrovačko-neretvanska	0
	Ukupno	56

Izvor: AMPEU 2018., Popis OMM.

Podaci u Tablici 1⁴ naglašavaju, rečeno je, najprije koncentraciju OMM-ova u Zagrebu. Premda se po broju organizacija nalaze na sljedeća tri mjesta, preostala tri najveća urbana središta u Primorsko-goranskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Osječko-baranjskoj

³ Za više informacija o nazivu i vrsti organizacija vidjeti stranicu mobilnost.hr <https://www.mobilnost.hr/hr/sadrzaj/kutak-za-mlade/popis-organizacija-koje-rade-s-mladima-i-za-mlade/>

⁴ Valja istaknuti kako se podaci koje donosi Agencija za mobilnost i programe EU-a 2018. odnose na organizacije koje se bave mladima i za mlade koje su u mogućnosti sudjelovati u Erasmus+ programu. Ostale organizacije koje se (povremeno) bave problematikom mladih ovdje nisu navedene.

županiji broje četverostruko pa i peterostruko manje takvih organizacija. Ovakva situacija također govori o nejednakim izgledima mladih ako usporedimo one u većim urbanim središtima s onima u manjim urbanim središtima i ruralnim prostorima. Navedeno se izravno veže za (ne)mogućnosti usvajanja ranije spomenutog društvenog i kulturnog kapitala koji su mladima dostupni putem djelovanja organizacija civilnog društva. Pritom jedanaest hrvatskih županija ima jednu ili nijednu organizaciju koja se bavi mladima i pruža im određene usluge. Među njima su Ličko-senjska i Zadarska županija. Ipak, u tim županijama, a pretpostavljamo i u većini drugih, postoje udruge koje se povremeno bave tematikom vezanom za mlade. Premda takve organizacije izriječkom u svojem opisu ne spominju mlade, često služe kao jedini takav akter u slabo naseljenim, ruralnim područjima u Hrvatskoj.

U posljednjem prijedlogu *Nacrta Nacionalnog programa za mlade od 2020. do 2024. godine Republike Hrvatske* stoji kako nedovoljna razvijenost ili nedostatak osnovne gospodarske i društvene infrastrukture određena ruralna područja u Hrvatskoj čine nepoželjnima za život mladih⁵. Stoga oni iseljavaju u urbana područja i u inozemstvo. Zapravo, zatvara se začarani krug nerazvoja određenih ruralnih područja jer nedostatak radne snage onemogućuje razvoj gospodarstva, a sve manji broj stanovništva time i manji dohodak lokalnim i regionalnim vlastima kojim se opravdava manjak ulaganja u infrastrukturu. Upravo Europska unija zbog sličnih razvojnih problema u ruralnim prostorima diljem Europe skreće pozornost na važnost razvoja ruralnih, posebno planinskih i udaljenih područja⁶. Dodatno, važnost ulaganja u ruralne mlade i OMM u ruralnim područjima prepoznato je i u Strategiji Europske unije za mlade za razdoblje 2019. – 2027. u sklopu koje se poziva EU i države članice na stvaranje uvjeta kojima se mladima omogućuje da ostvare svoj potencijal u ruralnim područjima.⁷ Stoga, ovaj rad fokus stavlja upravo na ruralne OMM-ove, na njihove aktivnosti, probleme s kojima se susreću i potencijale koje sa sobom nose.

⁵ Osnivanjem Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade povučen je ovaj Nacrt nacionalnog programa za mlade te se pristupilo izradu novog nacrtu. U trenutku pisanja ovog rada nacrt je u fazi formulacije te njegov tekst nije poznat javnosti.

⁶ Europski parlament (2018.), Program EU-a za ruralna, planinska i udaljena područja – Rezolucija Europskog parlamenta od 3. listopada 2018. godine o rješavanju posebnih potreba u ruralnim, planinskim i udaljenim područjima, dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0374_HR.html

⁷ Vijeće Europske unije (2018.), Rezolucija Vijeća Europske unije i predstavnika vlada država članica o okviru za europsku suradnju u području mladih: strategija Europske unije za mlade za razdoblje 2019. – 2027., dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:42018Y1218\(01\)&from=ES](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:42018Y1218(01)&from=ES)

4. Metodologija

Studija slučaja omogućuje dubinsku analizu određenog društvenog fenomena ili procesa i zato je odabrana za istraživanje udruga i ostalih aktera unutar civilnog društva koji se bave mladima u ruralnim područjima Ličko-senjske i Zadarske županije. Podsjetimo, ova se studija sastoji od rasprave koja u prethodnim poglavljima najprije uključuje analizu sekundarnih podataka dostupne literature i dokumenata te osnovnih statističkih (demografskih) pokazatelja⁸. U dijelu studije koji slijedi prikazujemo analizu i interpretaciju kvalitativnih podataka prikupljenih polustrukturiranim intervjuima koji su uključivali i dijelove osobnih narativa. S obzirom na temu istraživanja, odnosno glavne aktere, uzorak je inicijalno bio namjeran te je proširen pomoću metode snježne grude, a sugovornici su vlastoručnim potpisom izjava pristali da se prikupljeni podaci objave u znanstvene svrhe⁹. Ciljane skupine istraživanja bili su ponajprije članovi OMM-ova na području Ličko-senjske i Zadarske županije; a zatim (ako su detektirani) članovi, odnosno inicijative mladih koji predstavljaju aktivno građanstvo. Tijekom listopada i studenog 2020. godine provedeno je 12 intervjua od čega je pet sugovornika bilo iz Zadarske županije, a sedam iz Ličko-senjske županije. Intervjui su trajali od 80 do 150 minuta. Sve intervjue i analizu dobivenih materijala proveli su autori ovog istraživanja. Transkribirana građa analizirana je pomoću kompjuterskog softvera Atlas ti.7.

Glavni cilj terenskog istraživanja bio je istražiti te deskriptivno i analitički prikazati trenutno stanje organizacija mladih i za mlade u hrvatskim ruralnim područjima s naglaskom na ruralna područja Ličko-senjske i Zadarske županije koje u prostornom, ali i društveno-gospodarskom smislu sačinjavaju tip gospodarski slabo razvijenih ruralnih područja pogođenih trendovima snažne depopulacije i starenja stanovništva čineći tako idealan poligon za studiju slučaja. S obzirom na to da smo udruge na temelju proučavane literature i analize sekundarnih podataka detektirali kao ključne aktere u radu s mladima na navedenom području, postavljeni su i uži ciljevi istraživanja: 1. istražiti koji su ključni akteri civilnog društva koji rade s mladima na istraživanom području; 2. istražiti koje aktivnosti i projekte provode udruge koje rade s mladima; 3. istražiti koji su problemi i prepreke, a koje perspektive za daljnji razvoj aktera koji rade s mladima. Konačan rezultat kvalitativnog istraživanja ide prema razumijevanju rada s mladima na ruralnim područjima iz perspektive organizacija civilnog društva

⁸ Istraživanje je provedeno u sklopu međunarodnog projekta „Under the Loupe: Rural Youth work“; Erasmus +: KA205 – Strategic partnerships in the field of youth. Rezultati istraživanja koje ovdje prikazujemo djelomično su objavljeni u studiji „Organizacije mladih i za mlade u ruralnoj Hrvatskoj: Studija slučaja Ličko-senjske i Zadarske županije“ (Bušljeta-Tonković i Puđak, 2021.). Ovdje prikazani rezultati razlikuju se u svom fokusu i kontekstualizaciji unutar znanstvenog teorijskog okvira koji nisu u studiji tematizirani.

⁹ Istraživanje odobrilo Etičko povjerenstvo Instituta Ivo Pilar 28. listopada 2020. godine (br. 11-73/20-2066).

(kao relevantnih aktera) te njihove uloge u sukreiranju neoendogenog razvoja ovih ruralnih prostora.

Rezultati koje ovdje prikazujemo dobiveni su putem protokola intervjua od 20 pitanja otvorenog tipa podijeljenih unutar dvije tematske cjeline. Prva tematska cjelina protokola sadržava sedam pitanja putem kojih se istraživač informira o organizaciji, njezinom ustrojstvu i aktivnostima, kako sugovornik/ca shvaća pojam rada s mladima i doznaje neke osnovne podatke o mladima na području na kojem organizacija djeluje. Druga cjelina, OMM u ruralnom području, sadrži trinaest pitanja koja se odnose na projekte i aktivnosti koje organizacija provodi s mladima, na probleme i perspektive rada s mladima, na uvjete rada organizacije i vrstu podrške koja im je potrebna.

5. Prikaz, analiza i interpretacija prikupljenih podataka

Prilikom analize rezultata korištena je tematska analiza pri čemu su postupci analize, koju smo primijenili za potrebe ove studije, uključili višerazinsko kodiranje i konceptualnu analizu transkribirane građe što je rezultiralo s ukupno 69 kodova podijeljenih u pet tematski konzistentnih kategorija koje su induktivno izvedene iz analitičke građe. Vjerodostojnost rezultata ovog istraživanja osigurana je uključivanjem trećeg autora ovog rada koji nije bio uključen u analizu rezultata što je potvrdilo stabilnost inicijalnih kodova i tema. Vjerodostojnost je zatim osigurana uključivanjem devijantnih slučajeva u prikaz rezultata te, konačno, konzultacijama sa sugovornicima koji su sudjelovali u istraživanju. Rezultate prikazujemo deskriptivno slijedeći pet tematskih cjelina. Iako je izravno citiranje uobičajeno za prikaz rezultata kvalitativnih istraživanja, u prikazu rezultata ovog istraživanja dodatno ćemo obratiti pozornost i u nekim slučajevima ograničiti citiranje zbog zaštite anonimnosti sugovornika. Budući da je riječ o relativno maloj populaciji (organizacija) iz koje je uzorak biran, izravnim navođenjem mogli bismo riskirati rekonstrukciju identiteta sugovornika te time prekršiti etički kodeks znanosti propisan u dopusnici Etičkog povjerenstva koje je odobrilo ovo istraživanje. Tematske cjeline koje u rezultatima prikazujemo su sljedeće: opis i djelatnosti OMM-ova; odnos OMM-ova s lokalnom samoupravom; potrebe organizacija mladih i za mlade; prepreke u radu organizacija mladih i za mlade; razvojne prepreke na lokalnoj razini. Navedene tematske cjeline nisu jasno odijeljene, teme su međusobno povezane te utječu i osnažuju jedna drugu, što je i praksa u tekstovima koje se bave analizom podataka o mladima (Stott et al, 2015.). U tom slučaju mnogi se kodovi preklapaju, odnosno zastupljeni su u dvjema temama istovremeno. Ovo je očekivan rezultat u kvalitativnoj analizi te ukazuje na zadovoljavajuću gustoću i utemeljenost kodova.

5.1. Opis i djelatnosti organizacija mladih i za mlade

Kako bismo dobili uvid u profil i djelatnost ciljane skupine, sa sugovornicima smo razgovarali o nizu tema vezanih uz projekte koje provode, načinu na koji rade te kako određuju svoj rad i odnos prema radu s mladima. Ono što se najprije ističe, a vidljivo je i iz uzorka, jest da podaci iz registra udruga ne daju cjelovitu i relevantnu sliku stanja na terenu (Tablica 1). Uzrok ovome uglavnom je u novoj klasifikaciji¹⁰ prema kojoj se udruge mladih i udruge koje rade s mladima ne izdvajaju kao zasebna kategorija. Također, dio udruga s čijim smo predstavnicima razgovarale registrirane su za neko drugo područje, primjerice u području neovisne kulture, no suradnjom i putem natječaja provodile su projekte koji su obuhvaćali rad s mladima. Ove udruge se, dakle, mladima bave posredno te obuhvaćaju rad s mladima ovisno o tipu dostupnih i raspisanih natječaja. Dio udruga provodi isključivo projekte na lokalnoj i nacionalnoj razini što utječe na opseg i vrstu aktivnosti koje provode. Ovdje je uglavnom riječ o manjim udrugama, udrugama mladih, tj. o udrugama koje nemaju dovoljno kompetencija i/ili iskustva u pisanju međunarodnih projekata. Te udruge relativno uspješno provode svoje aktivnosti na lokalnoj razini te ostvaruju dobru suradnju s drugim udrugama s njihova područja. Dio udruga provodi međunarodne projekte (financirane uglavnom iz programa EU-a), svojim aktivnostima privlači veći broj sudionika i korisnika te ostvaruje međunarodnu suradnju. Ove udruge uglavnom imaju barem jednu zaposlenu osobu, a udruge koje provode isključivo lokalne projekte oslanjaju se na volonterski rad svojih članova i voditelja. Važno je napomenuti da se u oba slučaja rad u udrugama znatno oslanja na volonterski rad koji u svim slučajevima obuhvaćenima istraživanjem premašuje standardno osmosatno radno vrijeme. Pritom volonterski rad obuhvaća formalni volonterski rad, ali i onaj neformalni, koji članovi udruge entuzijastično obavljaju u svoje slobodno vrijeme.

P3: *U 90 posto slučajeva sve je volonterski rad, imamo trenutno jednu zaposlenu mladu osobu zahvaljujući institucionalnoj podršci, ali to se svodi na to da pišemo projekt, onda čekamo da se projekt odobri pa onda tek možemo nekoga zaposliti.*

P7: *Puno puta sjednem i mislim da li mi to treba, ali onda nekad dobiješ tako lijepe neke povratne stvari da te to opet gura dalje jer ako staneš (...) ako to ja ne budem radila i nas dvije (...) tko će, stat će.*

Udruge koje smo obuhvatili istraživanjem uspjele su educirati i izgraditi kvalitetne ljudske resurse što se u istraživanjima pokazalo kao važan faktor razvoja mladih u ruralnim područjima (Snovydyovych i sur., 2021.). Naime, članovi svih udruga prošli su višestruku izobrazbu za rad s mladima i/ili volonterski rad, a neke od udruga i

¹⁰ Nova klasifikacija stupa na snagu 2015. godine donošenjem Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Registra udruga Republike Hrvatske i Registra stranih udruga u Republici Hrvatskoj. Za više informacija vidjeti stranicu Ministarstva pravosuđa i uprave, Registar udruga RH: <https://registri.uprava.hr/#!udruge>

samostalno obavljaju takve edukacije za druge dionike. Dio udruga, uz to što surađuju s drugim udrugama, suradnju ostvaruju i s različitim institucijama, lokalnom samoupravom i sveučilištima. Udruge u radu s mladima obuhvaćaju vrlo različite i mnogobrojne aktivnosti koje uključuju različite oblike rada s djecom i mladima do punoljetnosti; projekte mobilnosti i međugeneracijske solidarnosti; rad s mladima u NEET skupinama; neformalno obrazovanje; održivost i zaštitu okoliša; poduzetništvo i volontiranje; demokratski procesi i zagovaranje.

Da bi se jasnije definirala zakonska određenja i razumjela sama percepcija udruga, sugovornike smo pitali kako bi definirali rad svoje udruge – kao rad s mladima, rad za mlade ili kao podršku mladima. Većina sugovornika odgovorila je da ulogu vide u kombinaciji navedenih određenja. Sugovornici odgovaraju kako se taj rad određuje ovisno o situaciji i projektnim aktivnostima: primjerice, pri poticanju politika za mlade udruge radi „za mlade”, ali u te se aktivnosti uključuje mlade te ih se pita koje su njihove potrebe, stoga se radi i „s mladima”.

P1: Za neke određene situacije i za neke sredine moramo raditi za mlade, posebice kad se radi o zagovaranju javnih politika mi pitamo i komuniciramo s mladima s obzirom na kapacitet da možemo artikulirati određene potrebe na jednoj kvalitetnijoj razini.

Dakle, rad s mladima u ovom smislu obuhvaća sva tri aspekta te aktivnosti s namjerom motiviranja mladih da ostvaruju svoje potencijale i razvijaju se na područjima koja ih zanimaju radeći na sljedeći način: „s mladima” pri čemu im se omogućava samodefiniranje vlastitih očekivanja i aktivnosti; radeći „za mlade” kreirajući aktivnosti i edukaciju namijenjenu mladima, „podrškom mladima” pri čemu im se daje pomoć u provedbi aktivnosti koje nisu u mogućnosti samostalno provoditi te zagovaračkom ulogom OMM-ova. Udruge koje svoj rad definiraju kao rad „s mladima” često su upravo udruge mladih – to su mladi ljudi koji putem civilnog djelovanja osmišljavaju aktivnosti zato da bi ostvarile javni interes. Također, mnoge udruge koje rade s mladima u počecima svojeg djelovanja bile su upravo udruge mladih (prema upravnoj kategorizaciji prema dobi) čija je uloga posredovanje i zastupanje interesa mladih. Katkad, i samo djelomično, rad s mladima ostvaruje se iz negativnog određenja nezainteresiranosti ostatka lokalne populacije za aktivnosti udruge. Svoj rad kao „podršku mladima” shvaćaju uglavnom udruge koje rade na poticanju poduzetništva, prevenciji i zagovaranju. Ovakav rad sugovornici opisuju kao međugeneracijsko dijeljenje iskustva u navedenim područjima, savjetovanja i vođenja kroz procese primjerice demokratskog uključivanja ili pak ostvarivanja poduzetničkih ideja.

Kao rezultat i cilj navedenih aktivnosti sugovornici vide socijalnu inkluziju mladih koja se ostvaruje radom udruga čime se umnogome doprinosi rješavanju problema mladih u ruralnim područjima. Sugovornici opisuju kako se različitim programima, edukacijom te suradnjom sa Zavodom za zapošljavanje mladima omogućuje da se za-

posle i ostvare samostalnost te grade društvene mreže važne za daljnji prosperitet. Cilj nekih udruga je ostvariti socijalnu inkluziju jačanjem otpornosti skupina mladih u nepovoljnom položaju ili skupina mladih kojima je potrebna posebna pozornost. Pritom, proces socijalne inkluzije omogućuje uključivanje mladih u događanja u zajednici te djelovanje u područjima u kojima mladi iz ruralnih sredina nemaju naviku djelovati. Posljednje uključuje promoviranje mogućnosti za mlade u području obrazovanja, zapošljavanja, volontiranja u inozemstvu zajedno s drugim mladima iz Hrvatske.

P1: Zajednički nazivnik tih projekata je, bez obzira da li oni provode socijalna pitanja, kulturu mladih ili bilo koje drugo područje, društvena uključenost mladih, a time se razvija društveni kapital, jačanje socijalnog i ljudskog, ali možda i kapitala okoliša jer ako razvijamo svjesne pojedince, onda će oni imati i nekako izgrađen stav prema kulturnim i društvenim i prirodnim resursima.

Sve navedene aktivnosti organizacija koje smo obuhvatili istraživanjem umnogome ovise o dostupnosti prostora koje udruge ne koriste za vlastite potrebe, nego ih koriste za provedbu programa za izgradnju socijalne inkluzije mladih s ruralnih područja.

P1: Mislim da bi svaka općina trebala promišljati o tome da barem ima nekakvu tu kulturnu dvoranu, nekakav prostor koji može osigurati gdje se mogu doći održavati nekakve aktivnosti. Tako da mladi koji imaju interes za neke druge stvari da mogu tu ispuniti kvalitetno svoje slobodno vrijeme a ne biti prepušteni sami sebi.

Uloga javnih prostora namijenjenih isključivo mladima nužna je kako bi se mladima omogućilo kvalitetno provođenje slobodnog vremena i jačanje samostalnosti djelovanja bez nadzora odraslih. Ovdje ne obrazlažemo pozitivne učinke takvih prostora i takve organizacije slobodnog vremena na kvalitetu života, društvenu umreženost i izgradnju socijalnog kapitala mladih, o kojima postoje brojna sociološka i psihološka istraživanja (primjerice: Abbott-Chapman i Robertson, 2009.; Abbott-Chapman i Robertson, 2015.; Lincoln i Robards, 2016.), nego konstatiramo njihovu potrebu te nastojanja udruga aktivnih na području Ličko-senjske i Zadarske županije da osiguraju ovakve prostore za mlade. Time udruge s promatranog područja ispunjavaju ulogu izgradnje socijalne kohezije važnu ne samo za mlade s ruralnog područja, nego i za cijele zajednice (često pogođene problemima depopulacije). Pritom, nacionalna i lokalna tijela vlasti imaju važnu ulogu u poticanju tog razvoja. Upravo se ovo pokazalo kao jedna od važnih tema za naše sugovornike.

5.2. Odnos organizacija mladih i za mlade s lokalnom samoupravom

Razgovor sa sugovornicima o suradnji s tijelima JRLS-ova često je bio povezan i s drugim temama, primjerice s administrativnim preprekama u radu udruga (nekad i na nacionalnoj razini), s lokalnim razvojnim problemima pa je teško zasebno govoriti o temama koje još treba razmotriti. Međutim, zbog kompleksnosti problema i njihovog boljeg razumijevanja o njima govorimo odvojeno. Odnos i suradnja organizacija mladih i za mlade s lokalnom samoupravom može se djelomično razumjeti i kao „preporuke donositeljima odluka“ kojima je svrha poboljšati odnose svih dionika i pridonijeti kvalitetnijoj provedbi programa za mlade na ruralnim područjima. Sugovornici su često imali konkretne prijedloge za bolju i jednostavniju provedbu programa za mlade, poput stvaranja odvojenog financijskog fonda ili mehanizma financiranja programa za mlade, posebice na područjima gdje je zbog izražene depopulacije i starenja stanovništva prioritet zadržati i privući mlade ljude.

P7: Znači da se dio aktivnosti koje organiziraju sami mladi, na primjer projekti što bi oni radili koji bi trajali kraće, i možda oni nisu jako ambiciozni ili ne znaju pisati projekte, ali oni imaju volju i imaju ideju što bi i kako bi, i kad bi se to podupiralo iz javnih sredstava s manjim financijskim iznosima, i da to bude u godišnjem budžetu – to bi se mlade poticalo da razvijaju i ostvaruju svoje ideje.

Kao razlog ovome navodi se nedostatak društvene prepoznatosti rada organizacija. Povezano s prethodnim, predlažu se također jednostavnije i blaže administrativne mjere pri zapošljavanju mladih te provedba financijskih i pravnih reformi na razini gradova i županija u svrhu obrazovanja koje je u skladu s tržišnim potrebama na razini županije, lakšeg zapošljavanja i samozapošljavanja mladih ljudi i stambenog zbrinjavanja mladih. Pritom se predlažu prenamjene proračunskih sredstava samouprava, poreznih olakšanja za mlade poduzetnike ili pomoći u pripremi potrebne dokumentacije s konkretnim primjerima takve politike u drugim općinama u županiji.

P8: Da svi zajedno, složno i da gradovi u suradnji sa županijom donesu nekakav plan kako razviti, kako pomoći mladim ljudima bez obzira kome pripadaju. I, na kraju krajeva, da se naprave određene reforme da mladi ljudi kada kreću u nekakvo zapošljavanje, da im bude lakše što se tiče nekakve papirologije, administracije... To je znači nešto na što ti akteri i političari mogu utjecati (...) pogotovo za mlade koji se žele baviti nekim poduzetništvom.

Prethodno navedeno svrstavamo u nedostatke javnih politika za mlade. Ovome pribrajamo i načine provedbe javnih politika koji bi uz navedeno zahtijevali programe potpore natječajima za OMM-ove te (neovisnog) predstavnika mladih u tijelima JRLS-ova. Čak i kada postoje programi za mlade, proizašli iz istraživanja na lokalnoj razini, sugovornici smatraju kako se preporuke ne provode. Sugovornici iz udruga mladih stoga se često osjećaju *prepušteni sami sebi, bez potpore starijih te nepravedno*

optuženi za lijenost i nepoduzetnost. Većina sugovornika ističe kako je važan preduvjet za ostvarivanje ravnopravne i produktivne suradnje zanemariti političko-ideološke razlike kako bi se zajedničkim radom ostvario javni interes, odnosno kvalitetniji život mladih s ruralnih područja.

P7: Izradili smo lokalni program za mlade u suradnji s općinom koji je izrađen i stoji u ladici, općina nema ideju da je to njihov dokument da je to njihov program koji bi oni možda tu i tamo trebali čitati i vidjeti što je potrebno jer je dokument donesen na jednom lokalnom istraživanju. Na potrebama lokalne zajednice.

Jedan od istaknutih problema organizacija mladih i za mlade na područjima Ličko-senjske i Zadarske županije jest korištenje javnog prostora koji je percipiran kao problem u suradnji s lokalnom samoupravom.

P10: Mi jesmo tražili na određene projekte da surađujemo u smislu javnog civilnog partnerstva za razvoj zajednice i za korištenje prostora koje je vlasništvo općine di su oni zatvorili svoja vrata i ne žele. Bez obzira što bi imali i oni koristi financijske i društvenog kapitala i razvojnog potencijala, zatvorili su svoja vrata. Nikad nisam dobio osjećaj zašto. Osim da se možda boje te promjene.

Korištenje javnih prostora u navedene svrhe takozvana je *win-win* situacija, odnosno situacija u kojoj obje zainteresirane strane ostvaruju materijalnu korist, financijski i razvojni potencijal te zadovoljenje društvenih i kulturnih potreba cijele zajednice. Dio udruga ovaj problem rješava najmom privatnih prostora čime se materijalni resursi gube te ne ostaju u javnom vlasništvu, a dio organizacija ostaje bez mogućnosti provedbe aktivnosti u autonomnim prostorima. Izostanak suradnje u ovakvoj situaciji koči razvoj programa koji bi omogućili više sadržaja za mlade, edukaciju i savjetovanja što bi u konačnici rezultiralo porastom kvalitete života mladih te njihovim ostankom i gradnjom karijere što doprinosi razvoju cijele zajednice.

I dok je problem dodjele prostora udrugama za provedbu programa za mlade više pravilo nego iznimka, postoje primjeri dobre suradnje tijela lokalne vlasti s udrugama. Suradnju s tijelima JLRS-ova sve organizacije ne ocjenjuju lošom. Tako sugovornici navode pozitivne primjere, odnosno dobivanje prostora, podrške javne uprave u provedbi i financiranju aktivnosti te u jednom slučaju i pomoć grada u financiranju radnog mjesta na određeno vrijeme za potrebe projekta rada s mladima.

Najčešći problemi u suradnji s tijelima lokalne samouprave odnose se na deklarativnu podršku bez volje za sudjelovanje u aktivnostima te na različito mišljenje sudionika o pravima i obvezama u provedbi projektnih aktivnosti. Također, često se ističu nejasni kriteriji ostvarivanja suradnje pod kojima tijela JLRS-ova surađuju s udrugama. U tom kontekstu, razlozi loše suradnje s tijelima JLRS-ova svrstavaju se u kategorije pot-

kapacitiranosti, nedostatka znanja za provedbu međunarodnih projekata, nedostatka volje i entuzijazma za rad u zajednici te neprogresivnosti u razvojnim idejama od strane JLRS. Pritom se organizacijama mladih i za mlade često u natjecajima uvjetuje javno-civilno partnerstvo s namjerom uključivanja lokalne samouprave u razvoj zajednice. Međutim, ako se takva suradnja iz gore navedenih razloga ne ostvaruje, pri čemu lokalna samouprava često i ne sudjeluje u pripremi projektnih prijedloga, posljedice (izostanak financiranja projekata) snose isključivo udruge.

P10: Problem je što ako mi pristanemo imati projektno partnerstvo i njih uključujemo u određene aktivnosti i projektom moramo dokazati da smo ih uključivali, oni nemaju volju biti na tim aktivnostima, deklarativno su za bilo što, ali volju nemaju za provesti, onda mi ne možemo reći da ćemo mi razvijati javno civilno partnerstvo, da ćemo svi sudjelovati na edukaciji kad će oni naći razlog da ne sudjeluju.

P10: Ja vidim tu nacionalnu politiku, koji je njihov razlog, oni žele uključiti lokalnu samoupravu u razvoj zajednice, ali time ograničavaju progresivnost udruga jer im nameću da u partnerstvu projekta na određenom natjecanju mora biti lokalna samouprava koja nema znanja, ljudskih resursa da provede, odnosno da uopće sudjeluje u razvoju projektnog prijedloga.

Kao problem sugovornici vide i svjetonazorske razlike koje se koriste kao kriterij za odobravanje projekata na lokalnoj razini ili suradnje na projektu. U tom slučaju, kada se projektni prijedlog temelji na preporukama znanstvenih istraživanja, što uključuje i pozitivnu ocjenu javnog doprinosa, adekvatno uključivanje dionika i svih ostalih aspekata koje pri provedbi natječaja procjenjuju stručnjaci, neostvarivanje suradnje znači nerazumijevanje uloge i zadaća civilnog društva s jedne strane i JLRS-a s druge, ali i nepriznavanje preporuka struke koje se kroz te projekte očituju. Vezano uz potonje, sugovornici problematičnim ocjenjuju davanje prednosti (pri financiranju, odobravanju projekata i sl.) politički i ideološki bliskim organizacijama i programima te odsutnost „progresivnih” razvojnih programa u kojima bi se prednost trebala davati prema načelima znanstvene i stručne izvrsnosti, širenja tolerancije i izgradnje uključive zajednice. Prema istraživanju Lukić i Obad (2016.) ovo se posebice odnosi na ruralnu periferiju s negativnim posljedicama.

P6: Evo, kroz iskustvo na apliciranje lokalnih natječaja za neke aktivnosti koje smo mi planirali provoditi di oni [JLS] zapravo ne bi vrednovali projektni prijedlog oni vrednuju srž onoga što mi želimo raditi i oni smatraju da to nije nešto što je potrebno iako nemaju taj kapacitet znanja da oni mogu razlučiti je li to potrebno ili nije. A mi smo te neke projektne prijedloge radili na temelju završenih studija ljudi koji su kompetentni u tome i znaju da je toj sredini to potrebno.

Primjeri nepostizanja konsenzusa, nepriznavanja doprinosa, prijedloga i iskustva OMM-ova te primjeri loše suradnje pri dodjeli prostora ukazuju na hijerarhijski pri-

stup te autoritarnost JLRS-ova u postupcima i razumijevanju uloge lokalnih dionika. Pritom je važno i odsustvo (samo)razumijevanja uloge lokalne samouprave čija je nominalna zadaća aktivno promicati razvojne programe prema načelu javnog interesa, a ne političke i ideološke pripadnosti.

5.3. Prepreke u radu organizacija mladih i za mlade

Prepreke u radu OMM-ova nisu se u intervjuu isticale jedino kao reakcija na izravno pitanje o preprekama, nego i u opisu aktivnosti udruge, načina njihove provedbe, osobnih narativa i potrebe sugovornika da navedu prednosti/nedostatke u radu.

Prepreke u radu dijelimo na dvije podteme: administrativno-organizacijske prepreke i osobnu preopterećenost. Prva podskupina obuhvaća prepreke koje nameće projektno financiranje – već spomenut problem prostora, izostanak kontinuiranog ulaganja u OMM-ove, neiskorištenost javnih resursa za potrebe mladih te birokratizacija u javnom sektoru. Potonje obuhvaća problem disbalansa privatnog i poslovnog života, nesigurnost zaposlenja u civilnom sektoru, financijsku nestabilnost udruga te preveliku radnu opterećenost. Iako sugovornici navode i primjere dobre suradnje s drugim udrugama kojom OMM-ovi jačaju društvene kapacitete za provedbu svojih programa i aktivnosti neovisno o potpori i financiranju ostalih dionika u zajednici, ipak, ovdje je riječ samo o jednom aspektu rada organizacija čime se ne isključuju ostali problemi u radu koje sugovornici navode. Jedan od njih svakako je nedostatak prostora za mlade o kojem smo govorili u prethodnoj cjelini. Prostor za mlade sugovornici shvaćaju kao multifunkcionalan prostor koji raznolikom namjenom zadovoljava kulturne i društvene potrebe cijele zajednice, a ne samo mladih, te u kojem se organiziraju događaji kojima mladi mogu kvalitetno ispuniti slobodno vrijeme u skladu sa svojim interesima. Potrebu za prostorom u kojem se organiziraju i provode autonomne aktivnosti mladih za mlade posebno ističu upravo organizacije mladih.

P7: Mi smo samo tamo izlazili nismo išli u kafiće, nego smo išli tamo. Tamo smo imali glazbu, instrumente, šank, atmosferu, ljude. (...) Uvijek bi nešto nastalo iz tih druženja koja nisu nekako besmislena. Sad druženje bez nekakvog smislenog sadržaja može ispasti besciljno. Uvijek je nešto nastajalo. Neke ideje. Tako da taj osjećaj fali. S tim prostorom kao da je nestao veliki dio udruge.

Ovakvo stajalište podudara se sa znanstvenim istraživanjima koja sugeriraju kako mladi traže privatna mjesta za provođenje vremena s vršnjacima što je važno za razvoj samopouzdanja, identiteta te konstrukciju 'sebe' kao refleksivnog i simboličnog projekta (Abbott-Chapman i Robertson, 2015.). Problem prostora je i praktičan problem koji vrstu, trajanje i doseg aktivnosti ograničava na dostupnost drugih prostora, poput škole ili otvorenih učilišta u kojima su raspoređeni za aktivnosti vremenski ograničeni, vezani za radno vrijeme osoblja te su ograničeni brojem potencijalnih sudionika. Sljedeća

prepreka u radu organizacija mladih i za mlade je izostanak kontinuiranog ulaganja. Sugovornicima je često to jedna od glavnih prepreka uz nedostatak politika za mlade te nedostatak predstavnika ili ureda za mlade pri tijelima JRLS-ova. Budući da se rad organizacija za pripremu i provedbu projekata uglavnom oslanja na volontere, nedostatak kontinuiranog ulaganja često se navodi kao dugotrajna prepreka u tekućem radu organizacija, ali i u budućoj izgradnji društvenog i ljudskog kapitala.

P11: (...) taj proces stalno ponavljamo, dugo vam vremena treba da nekoga uvedete u posao i tu gubimo jako puno energije. Kad bi imali nekakvu konstantu, onda bi to puno lakše i mladi ljudi u krajnju ruku i odlaze jer posao u udruzi je nesiguran posao. U biti se tu zadržavaju dok ne dobiju neku drugu i bolju priliku.

Navedene prepreke upućuju na neiskorištenost javnih resursa za potrebe mladih što svakako treba biti prioritet u područjima pogođenima depopulacijom. S druge strane, ovo vidimo i kao potencijal koji može doprinijeti razvoju i kvaliteti rada organizacija mladih i za mlade ako se ti resursi (koji u nekim sredinama postoje, poput zapuštenih javnih prostora) iskoriste i stave u funkciju pomoću sredstava europskih fondova. Organizacije mladih i za mlade, kao i druge organizacije civilnog društva, za sve svoje aktivnosti ovisne su o projektnom financiranju. Ovo je posebice problem organizacijama koje nisu uspješne u privlačenju projekata na natječajima višeg profila. Uz to, sugovornici često ističu potrebu edukacije i pomoći u pisanju projekata što je tema iduće cjeline. Budući da u ovim slučajevima članovi udruge aktivnosti i pripremu natječajne dokumentacije provode isključivo volonterskim radom, čest je problem „prevelike opterećenosti” drugoga.

P2: Trebaš ti napisat stranice i stranice natječaja, pa administrirat to, pa istovremeno provodiš aktivnosti, I naravno onda se događa da i osobe koje su uključene u taj proces, događa im se to nekakvo izgaranje, potreba za nekakvom financijskom stabilnosti i tako dalje.

Disbalans privatnog i poslovnog života, nesigurnost zaposlenja u udrugama te nedostatak financijske stabilnosti rada u udruzi sprječava privlačenje „radnika”, odnosno ljudskog kapitala u taj sektor čime se zatvara začarani krug prevelike opterećenosti članova organizacija i nemogućnosti rješavanje problema osiguravanjem stabilnog radnog mjesta. Ovdje je riječ o uobičajenom procesu u organizacijama civilnog društva u Hrvatskoj koje Primorac (2021.) naziva „samoeksploatacijom”. Ovdje se potreba za stručnjacima, koje bi osigurale lokalne vlasti i koji bi educirali članove organizacije u pisanju i prijavi nacionalnih i međunarodnih projekata, nameće kao jedna od potreba koju sugovornici ističu.

P6: Nemamo potporu u pisanju projekata. Naše je da pratimo natječeje i da prema svojim kapacitetima što možemo provoditi, donosimo ideje i kako bi to mogli provesti, a fali nam taj stručni kadar koji će nam pisati te projekte. Mi znamo pisati projekt do neke niže razine, ali za europske projekte ipak treba moći osigurati neke prihode i radna mjesta.

Potrebno je istaknuti da dio sugovornika smatra kako se volonterski rad dovoljno ne vrednuje, a posljedica je katkad slab odaziv volontera za pojedine aktivnosti. Ovdje je riječ o strukturnoj preprieci jer se oblik volonterskog rada na svim državnim razinama, ali i u privatnom sektoru, ne vrednuje kao prednost tijekom primjerice natjecanja za radno mjesto, upisa na fakultet i slično, što je dokumentirano i u stručnoj literaturi (Ćulum i Forčić, 2008). OMM-ovi se također susreću s mnogim administrativnim nelogičnostima na razini organizacije lokalne samouprave (poput teritorijalne i upravne pripadnosti otoka gradu koji se nalazi na kopnu). Dio sugovornika smatra kako bi trebalo jasnije definirati uloge različitih javnih institucija, poput kulturno-informativnog centra, pučkog učilišta pa i samih udruga. Jasna definicija uloga i pravedna raspodjela financija, smatraju sugovornici, nužna je kako ne bi bilo preklapanja aktivnosti, organiziranja aktivnosti u isto vrijeme, očekivanja da se „popunjavaju rupe” pri organizaciji događaja te kako bi se ukupno povećala kvaliteta aktivnosti svih navedenih dionika fokusiranjem na jasno definirane aktivnosti i nadležnosti pri organizaciji.

P5: Neki fakulteti su tek sad počeli davati dodatni bod pri upisu u studije kod nas za volonterstvo, ali u globalu je to zaista ništa. Prednosti pri nekom zapošljavanju (...) evo mi, učitelji, tek smo prošlu godinu dobili pravilnik o napredovanju gdje se prvi put spominje bodovanje pri radu u odgojno obrazovnim udrugama ili vođenju radionica za djecu pri tim udrugama.

P11: (...) za Belgijance, Francuze, Nijemce je bilo moramo ponijeti vreću za spavanje, radni je kamp, nose se rukavice, nose se zaštitne cipele i oni čak sami prijavljuju sebe i plaćaju svoje osiguranje da bi 15 dana radili u Lici. Dakle, oni su mahom budući inženjeri građevine, građevinarstva, arhitekti, oni su došli nešto napraviti svojim rukama. Oni znaju svoj benefit od toga što će doći to isprobati i što će volontirati. Kako to sad pretvoriti lokalnoj mladoj skupini, mora ih se nekako potaknuti (...).

5.4. Potrebe organizacija mladih i za mlade

Ova tematska cjelina usko je povezana s prethodnom pri čemu je riječ o normativno istoj skupini zahtjeva koja se u diskursu formira drugačije; prepreke se određuju negativno i u prezentu, a potrebe se određuju pozitivno i u futuru. Mnoge od prepreka koje smo razmotrili u dvama prethodnim poglavljima istovremeno su izražene i kao potrebe da se ti problemi riješe.

Potrebe koje sugovornici navode mogli bismo podijeliti u tri povezana područja: prvo se odnosi na potrebe edukacije i stručnog kadra, drugo se odnosi na financijske i predstavničke potrebe, a treće na potrebe sadržajnog (re)definiranja aktivnosti i komunikacije s ciljanom skupinom (mladima). Sugovornici ističu potrebu suradnje sa stručnjacima, ponajprije onima iz obrazovnog sustava. Očekuju da škole budu mjesto promocije njihovih aktivnosti te mjesto suradnje s nastavnicima u obavljanju aktivno-

sti pri čemu im je njihovo stručno vodstvo u radu s mladima i komunikacijski pristup velikoj populaciji mladih (posebice u srednjim školama i na fakultetima) od velike važnosti.

P8: Dakle, jedan učitelj može održati dodatnu nastavu iz uvjerenja zato što zna neke druge vještine koje nisu u njegovom predmetu pa ih hoće ponuditi popodne, na jedan dan. To je volonterstvo. Ali, ako hoćemo profesionalizirati taj rad ako stvarno mislimo ozbiljno pokrenuti mlade u ruralnom području, nije nam dovoljno povremeno napraviti radionicu, nije nam dovoljno povremeno napraviti upitnik i moliti preko Facebooka da nam ga popune (...) U sistemu moramo imati i sociologa koji će pratiti proces i komunikacije, povratne komunikacije da institucije shvate svoju ulogu ozbiljno da mogu pokrenuti nešto.

Posljednje se prije svega odnosi na ciljeve OMM-ova koji, smatraju sugovornici, neće biti u potpunosti postignuti ako ne bude ostvarena suradnja između civilnog sektora, profesionalnog kadra i javne uprave.

U razgovoru o preprekama pri osiguravanju projektnog financiranja sugovornici artikuliraju i potrebu pomoći stručnjaka i javne uprave za pisanje projekata. Ovdje je ponovno riječ o manjim, lokalnim udrugama koje nemaju iskustva s pisanjem međunarodnih projekata te povremeno ili često imaju problem s financiranjem svojih aktivnosti. Uz posljednje se veže i potreba jasne kategorizacije natječaja za programe mladih i za mlade koja bi udrugama u ruralnim krajevima olakšala dobivanje projekata. Ovakva je suradnja, ističu sugovornici, dobrobit za sve uključene strane; uz stavljanje zapuštenih javnih prostora u funkciju (davanjem na korištenje organizacijama civilnog sektora) te povlačenjem sredstava iz europskih fondova, civilni sektor također zapošljava određeni broj ljudi iz zajednice te tako višestruko doprinosi ukupnom porastu kvalitete života u zajednici.

Uz potrebe stručne pomoći i edukacije dio sugovornika ističe potrebu javnog i privatnog financiranja programa za mlade. Financijska se pomoć može organizirati i posredno, primjerice putem poreznih olakšica privatnim tvrtkama pri ulaganju u organizacije i programe civilnog društva, ali i neposredno donacijama i tako da se odredi prostor u javnom proračunu za organizacije civilnog društva prema unaprijed određenim prioritetnim područjima.

Dio sugovornika navodi kako bi poslovanje trebalo biti legislativno uređeno u smjeru društvenog poduzetništva pri čemu se dio profita organizacije ulaže u javne servise. Jedan sugovornik smatra kako se civilni sektor za financijsku potporu treba većinski osloniti na privatni sektor jer je javni sektor preopterećen te se previše oslanja na europske fondove. Posljednje se može prepoznati kao blisko američkom modelu, u kojem se većina javnih sustava oslanja na privatni sektor, a posljedica tomu je rast nepovjerenja u javne servise koji su financirani privatnim novcem te ne djeluju neovisno,

za javni interes. S druge strane, europski idealni model socijalne države javni interes i javne servise financira iz javnog proračuna, sredstava koje ulažu porezni obveznici, ulaganje koje im se potom vraća u obliku rada za javni interes.

Ovime dolazimo i do treće cjeline potreba u radu organizacija mladih i za mlade koja se odnosi na sadržajno i komunikacijsko (re)definiranje aktivnosti. Ove potrebe uključuju trećeg dionika u procesu, a to su upravo mladi. Potreba uvođenja mladih u procese kreiranja i provedbe aktivnosti organizacija mladih i za mlade ključna je za učinkovito ostvarenje ciljeva i samih organizacija, ali i lokalnog razvoja. Gotovo svi sugovornici ističu potrebu uključivanja mladih u stvaranje i provedbu aktivnosti za mlade kako bi se motiviralo ostale mlade na češće sudjelovanje. Također, potvrđuje se potreba ne samo rada za mlade nego i rada s mladima. Udruge mladih ili udruge koje su u vrijeme osnivanja bile udruge mladih provode aktivnosti pod načelom „mladi za mlade”. Ovo se kao posebno važno nameće i u aktivnostima zagovaranja politika za mlade na svim razinama.

P4: Znači, pokušavamo okupiti mlade iz ruralnih sredina da nam dadu neakve inpute, znači da ne zaključujemo na vlastitom iskustvu, nego da nam oni na njihovom iskustvu daju neakve zaključke i onda da mi u svoj rad uključimo znači unesemo neke promjene u svoj rad ali također i da možemo zagovarati to na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini.

Potrebu sudjelovanja mladih i njihova stajališta posebice ističu stariji koji su uključeni u organizacije mladih i za mlade smatrajući da potrebe mladih trebaju biti definirane isključivo „odozdo“, naime od samih mladih, a nikako ih ne smiju „nametnuti” ostali dionici.

Međutim, ovdje organizacije mladih i za mlade nailaze na prepreku aktivnog odaziva mladih u navedene procese te se povezano s tim izražava potreba uvođenja građanskog odgoja u obrazovni sustav koji bi mlade pripremio na aktivnu participaciju u zajednici i sudjelovanje u demokratskim procesima u zajednici, što je čest nalaz u akademskoj literaturi (Baketa, Bovan i Matić Bojić, 2021.).

P7: „(...) meni je profesorica u srednjoj školi zapravo, da nije bilo nje možda uopće ne bi bilo ni moga aktivizma, a ni ostalih par što nas još ima u udruzi. Tako da na kraju izade da sve stoji na tome što su pojedini profesori u tom svemu, a zapravo treba biti cijeli sustav koji potiče na to, a ne da jedan profa koji slučajno se našao u tom svemu da je izbacio par aktivnih građana. Prepušteno je slučaju.

Cilj svega navedenog jest poticati mlade na kvalitetno kreiranje vlastitog slobodnog vremena, aktivno sudjelovanje u zajednici te razvoj i napredovanje u skladu s vlastitim interesima.

5.5. Razvojne prepreke na lokalnoj razini

Prepreke u radu s kojima se susreću OMM-ovi ne mogu se promatrati izolirano od širih problema lokalne sredine koje se prije svega izriču u političkom kontekstu. I ovdje u analizi postoji preklapanje dijela kodova iz prethodnih cjelina koje smo obradili što analitički upućuje na gustoću rezultata. Već je spomenuto da sugovornici ističu kako su prepreke u radu organizacija česte u prostoru političkog i s time povezanog ideološkog neslaganja. Ovo se (ponovno) ponajprije odnosi na ulogu i odnos s lokalnom samoupravom pri čemu je lokalna samouprava akter s pozicijom moći te izostanak suradnje u tom slučaju ima izravne posljedice na mogućnost rada OMM-ova.

P2: *Čak je ta žena super progresivna i ušla je u vijeće, predstavlja određenu skupinu ljudi i kao nezavisni kandidat. Ona u vijeću ima konkretne prijedloge kako unaprijediti odnosno zadržati nekakav standard ljudi u zabačenim mjestima općine. I zato što nije dio desnice ne nailazi često na odobravanje.*

Nasuprot odnosu s lokalnim strukturama vlasti odnos s drugim udrugama, čak i kada je riječ o subjektima različitih svjetonazora, često završi pozitivnim ishodom i suradnjom na programima za mlade.

P2: *„(...) ima potencijala i ima aktivnih inicijatora promjene koji nisu odustali nakon 1, 2, 3, 4, neuspjeha i to su ljudi koji se znaju i koji, ideološki možda svi ti ljudi nisu na istoj strani, ali svi ti ljudi rade za zajednicu. I čak ti ljudi, kad su individualno na sastancima, suradnja i to funkcionira, ali čim se uplete lokalna samouprava nešto ne funkcionira.*

Prepreke djelovanju OMM-ova na ovaj način nastaju i unutar tijela lokalne vlasti u kojima se tijekom provedbe i kreiranja politika glasa po „političkom ključu”. Prepreke su zatim u vezi s potporom programima koji sadržajno odstupaju od ideoloških pretpostavki dominantne političke opcije (ovo se može protegnuti i na izostanak podrške dijela ostalih dionika, pa i mladih, te uključuje i nacionalnu netrpeljivost unutar struktura vlasti te među biračkim tijelom) do kulturnih institucija, poput knjižnica, muzeja i slično, koje su u nekim općinama zainteresirane za promidžbu isključivo onih sadržaja koji svjetonazorski obuhvaćaju konzervativne i politički desne ideje.

P8: *A uloga gradske knjižnice je, po meni, najveći poraz ovog mjesta. Knjižnica koja bi trebala biti nekakvo kulturno središte grada s aktivnostima za mlade, prvenstveno da oni u njoj kreiraju sadržaj ili da knjižnica sama već nudi... Ali knjižnica je doslovno samo tu slovo na papiru koje dovodi filmove i promocije ne znam Jasenovca ili Crkve ili pršuti i rezanje ili KUD-ovi ili ne znam već što. KUD-ovi okej, ne možemo pobjeći, to je identitet ovog grada, ali dakle, nema nikakvog sadržaja nego don ovaj don onaj, Bleiburgu, Stepinac. Njima je Bleiburgu i dalje hit tema, dakle oni pričaju o Bleiburgu, srednjoškolcima i studentima, na taj način ih regrutiraju.*

Posljednje predstavlja monopol nad javnim prostorom što je u suprotnosti s demokratskim načelima u kojima na javni prostor imaju pravo svi oni koji u njemu sudjeluju. Svjetonazorske i političke razlike sastavnica su svakog društva, međutim ako se sadržaju tih razlika daje prioritet pred konsenzusom o razvoju sredine, koji u slučaju ovog istraživanja prije svega označava uključivanje, ohrabivanje i privlačenje svih (svakako i različitih) mladih ljudi, onda spomenute razlike postaju destruktivne za cijelu zajednicu. Kao što je vidljivo u tekstu, uobičajeno je u promatranim područjima da se donošenje mjera i politika unutar sustava lokalne vlasti obavlja po „političkom ključu”. Međutim, ako je zadaća politički izabranih predstavnika vlasti ostvariti javni interes, ne znači li to uključivanje svih građana, pa tako i onih sa suprotne strane političkog spektra? Uz navedeno, dio prepreka odnosi se na negativne tendencije u društvu, koje se protežu i na nacionalnu razinu, rezultat su dugoročnog zanemarivanja demokratskih procesa, a posebice su pogubne za razvoj manjih i ruralnih sredina; riječ je o klijentelizmu (potkrijepljeno primjerom netransparentnog trošenja javnog novca na infrastrukturne poslove u korist trećih osoba koje su poslovno bliske osobama na upravljačkim pozicijama), korumpiranosti (potkrijepljeno primjerima prakse davanja mita u zamjenu za usluge i povlaštenost prilikom dobivanja posla/projekata) i kronizmu (potkrijepljeno primjerima davanja prednosti rodbini i/ili prijateljima i/ili ideološki bliskim programima prilikom dodjele projekata na javnim natječajima), s time da ovdje nećemo navoditi citate (primjere) zbog zaštite anonimnosti naših sugovornika. Kao što je ranije u radu navedeno, ovo potvrđuju i prethodna istraživanja o motivima emigracije hrvatskih građana (Župarić-Iljić, 2016.; Jurić, 2017.; HUP, 2018.; Galić, 2019.)

Ovdje raspravu proširujemo na nacionalnu razinu jer neki sugovornici tvrde kako nedostaje nacionalni program za mlade te kako se njegovim izostankom ne može očekivati pomak u lokalnim programima. Vrijednost takvog dokumenta sugovornici vide u određivanju smjera politika za mlade s jasno određenim prioritetnim područjima i instrumentima provedbe politika za mlade. Ovakav dokument pomaže usmjeriti ne samo lokalnu izvršnu vlast u djelovanju nego i ostale dionike, prije svega organizacije civilnog društva, u planiranju projektnih aktivnosti s jasno određenim ciljevima koji pridonose ostvarivanju nacionalnog i/ili lokalnog razvojnog plana.

P1: „(...) nova strategija nije napravljena. Takvi strateški dokumenti trebaju definirati kud treba za određeni vremenski period unaprijed dvije tri pet godina treba definirati kuda ide politika u području i politika mladih, koje aktivnosti, kako doći znači kojim aktivnostima kojim projektima i tko će te aktivnosti provoditi. A toga upravo nema, znači sve se radi stihijski.

Sugovornici također ističu kako razvojne strategije na nacionalnoj ili lokalnoj razini ne adresiraju adekvatno probleme i potrebe mladih na promatranim područjima. Posljednje uključuje segmente politika stanovanja, demografskih politika, nedostatak

kategorije „mladi” unutar proračuna lokalnih vlasti, nedostatak potpora u natjecajima za mlade te nepotpune, neadekvatne i s kašnjenjem donesene strateške dokumente i ondje gdje takvi dokumenti postoje.

Brojne teškoće u radu organizacija odnose se na infrastrukturne nedostatke ruralnih sredina, ponajprije u prometnoj povezanosti i organizaciji javnog prijevoza. Pritom je riječ i o razvojnoj teškoći, aspektu koji pridonosi socijalnoj isključenosti mladih. Problemi prometne povezanosti također i logistički onemogućavaju provedbu aktivnosti udruga pa je posjećenost tih aktivnosti mala. Ovi problemi najviše pogađaju udaljena ruralna područja u kojima su aktivnosti za mlade ionako najmanje zastupljene. Sve navedeno, smatraju sugovornici, pojačano je odljevom mladog stanovništva što je dodatno vidljivo u smanjenom razvoju poduzetništva, privlačenja investicija čime se zatvara začarani krug depopulacije i nerazvijenosti ruralnih područja.

P6: (...) za mlade ne nudimo apsolutno ništa. Meni nije normalno da udruga branitelja dobije 100.000,00 kn za zaposlenika, za vijence i za cvijeće, a da kategorije djeca i mladi uopće nema, a mi ako ne ulažemo u djecu i mlade ne možemo živjeti dalje.

P7: Mislim da zapravo ne postoji dugogodišnji plan razvoja, jedna dugoročna vizija razvoja zajednice i u tom smislu oni ne žele da s nekim tu viziju naprave, nego oni žele da to bude njihova vizija i da se toj viziji ljudi priklone.

Sljedeća razvojna prepreka koja pogađa sve dionike nizak je stupanj povjerenja u institucije što je ponekad posljedica vlastitog iskustva, a ponekad je naučeno te obuhvaća i članove organizacija i mlade na promatranom području. Tako sugovornici spominju neke od tema iz prethodnih cjelina, a koje ovdje samo taksativno navodimo: potrebu društvenog prepoznavanja volonterskog rada, percepciju nepotizma u javnim strukturama, potrebu jasnog definiranja uloga različitih institucija te potrebu kreiranja politika za mlade. U razvojne prepreke ubrajamo i nerazumijevanje različitosti koje, prema mišljenju sugovornika, osobito pogađa mlade s inovativnim i drugačijim idejama gdje slijedom prethodno izloženog izostaje podrška sredine.

P10: Neki možda privilegirani mladi imaju to, i zato ću to namjerno naglasiti jer je takva situacija i dandanas. Ako imaš vezu, ako imaš poznanstvo, možda ćeš dobiti gradski stan, a iako ti možda ne treba obzirom na tvoja primanja.

P3: (...) često mladi govore da ih je strah nešto raditi drugačije jer će ih sredina osuditi. To je dosta vidljivo iz rada organizacije di mi dovodimo nekakve inovativne stvari u sredinu i di onda zapravo sredina reagira na takav način da nam se ljudi prvenstveno boje pristupiti jer misle da ćemo mi promijeniti njihove stavove.

Dio sugovornika ipak ističe da se u propustima, krizama i, uvjetno rečeno, u nerazvijenosti krije i prilika za razvoj. Pritom se život u maloj sredini, međusobna poznanstva i

prirodni resursi ističu kao razvojne prednosti. Potrebe u svim sektorima gospodarstva, prema načelima održivosti, te državni i europski poticaji za poduzetništvo na ruralnim područjima neiskorištena su prednost i potencijal razvoju promatranih ruralnih prostora, smatraju sugovornici.

5. Zaključak

Uočeno široko područje djelovanja OMM-ova pozitivno iskustvo suradnje s drugim organizacijama na području na kojem djeluju, educiranost članova i voditelja organizacija te entuzijizam i spremnost voditelja i članova na volonterski rad govore u prilog ključnoj ulozi koju OMM-ovi imaju u kreiranju neoendogenog razvoja. Ovaj rezultat našeg istraživanja potvrđuje nalaze sličnih studija o pozitivnoj ulozi koje udruge imaju u procesima kreiranja društvenog kapitala mladih te time i razvojnog kapaciteta zajednice (Stolle i Hooghe, 2004.; Jarrett, Sullivan, i Watkins, 2005.). Pritom su voditelji i članovi OMM-ova, sudionici ovog istraživanja, pokazali razumijevanje tako opisane vlastite uloge i moduse realizacije navedenih ciljeva u aktivnostima koje provode. Kao prednost vidimo i činjenicu da dio udruga s promatranog područja, a koje nisu udruge mladih, provodi programe za mlade te tako doprinosi rastu ponude sadržaja za mlade na ruralnom prostoru što je u skladu i s recentnim komponentama i preporukama europske politike za mlade (Vijeće EU, 2018.). Međutim, potonje dugoročno ne osnažuje postojeće organizacije mladih i za mlade, već upućuje kako ponuda sadržaja ovisi o dostupnosti specificiranih natječaja. Osim strukturnog problema da rad s mladima ovisi o projektnom ciklusu i dostupnosti projektnih financija, istraživanje je jasno pokazalo da takva nesigurnost rezultira i preopterećenšću voditelja i članova organizacija, što posljedično ima negativan utjecaj na balans između privatnog života i rada u udruzi.

Opis i djelatnosti organizacija mladih i za mlade također nas navode na zaključak kako postoji kapacitet OMM-ova za ispunjavanje funkcije supsidijarnosti i funkcije predstavljanja opisanih u uvodnom dijelu ovog članka. Međutim, odnos organizacija mladih i za mlade s tijelima lokalne samouprave okarakteriziran je autoritarnošću i samovoljom lokalne samouprave, izazovnom suradnjom te monopolom nad javnim prostorom, čime se narušava ispunjavanje ranije navedenih funkcija civilnog sektora (Edwards, Foley i Diani 2001.; Zrinščak i Bežovan, 2007.). Potonje se također ne uklapa u procese neoendogenog razvoja u kojima je ključno uključivanje lokalnih aktera i postojanje političkih i institucionalnih kapaciteta za povezivanje *odozgo prema dolje* i *odozdo prema gore* inicijativa. Organizacije mladih i za mlade također se susreću s brojnim administrativnim preprekama, s prevelikom birokratizacijom natječaja i natječajnih procedura, a posebno izazovno se pokazalo nedovoljno poticajno okruženje za sudjelovanje OMM-ova u procesima donošenja odluka, što je jedan od imperativa javnog upravljanja, modusa kojim se vode gotovo sve suvremene demokracije (Kustec-Lipicer, 2012). Isključivanje OMM-ova iz procesa donošenja odluka nije pro-

blematično samo iz perspektive teorije demokracija i javnog upravljanja, već i otežava mladima da se njihov glas čuje, što ih destimulira i demotivira za ostanak u ruralnim područjima.

Tako razvojne prepreke na lokalnoj razini (ali koje nikako ne ograničavamo samo na lokalnu razinu), poput depopulacije i starenja stanovništva, infrastrukturnih nedostataka, ali i ideoloških i političkih sukoba, neadekvatnosti razvojnih strategija te klijentelizam i kronizam predstavljaju ne samo prepreku u radu organizacija mladih i za mlade, već su prepreka dobrobiti mladima na ruralnim područjima te doprinose socijalnoj isključenosti i degradaciji socijalnog kapitala mladih ljudi. Pritom, nedostatak tolerancije u zajednici i nedostupnost javnih resursa vidimo kao glavne prijetnje daljnjem razvoju i radu organizacija mladih i za mlade. Iz tog je razloga uključivanje programa za mlade u razvojne politike i strategije, kreiranje inovativnih i poticajnih javnih politika, korištenje javnih resursa, poput nekretnina za aktivnosti koje provode OMM-ovi, imperativ za razvoj i implementaciju programa i projekata s ciljem povećanja kvalitete života mladih, ali i ukupnog razvoja ruralne zajednice.

U tom kontekstu neoendogeni razvoj ruralnih područja na ovaj se način ne ostvaruje budući da je istraživanje o ulozi OMM-ova u Zadarskoj i Ličko-senjskoj županiji nedvojbeno pokazalo da su mladi, ali i udruge koje se bave mladima, kao jedan od aktera neoendogenog razvoja nedovoljno uključeni u razvojne procese te ih donositelji odluka podcjenjuju.

Rezultati vrlo jasno pokazuju postojanje demokratskog deficita jedinica lokalne i regionalne samouprave u ruralnim udaljenim područjima pogođenim depopulacijom budući da mladi ni kao tema ni kao akter nisu strukturna komponenta razvoja. Neoendogeni razvoj koji pretpostavlja smislenu interakciju, dvostranu komunikaciju i stvarnu kolaboraciju različitih aktera još nije slučaj u predmetnim županijama. Organizacije mladih i za mlade, koje sasvim sigurno doprinose stvaranju poticajnog okruženja razvoju emancipacije i autonomije mladih, suočavaju se s brojnim problemima u odnosu s JLRS-ovima/lokalnim zajednicama, čime doseg i efekt njihova rada biva ograničen. Volonterski rad, rad s mladima u NEET statusu, međunarodne razmjene mladih, neformalna edukacija o brojnim temama samo su neka od područja koje pokrivaju OMM-ovi i time barem donekle oplemenjuju lokalnu zajednicu ruralnog karaktera. Studija slučaja ovih dviju županija doprinijela je tako boljem razumijevanju aktera ruralnih područja, ali i razumijevanju same strukture lokalnih zajednica te je još jednom pokazala veliku ovisnost države, lokalne i regionalne samouprave o civilnom društvu u kontekstu socijalnih politika.

Iako je tijekom predmetnog istraživanja prikupljen velik broj kvalitativnih podataka, da bi se dobila kompletnija slika ruralnih područja u Hrvatskoj, potrebno je replicirati istraživanje i na druga ruralna područja. Na taj način dobio bi se cjelovitiji prikaz mladih te bi se ostvario potencijal za komparativne studije. Isto tako, ovo istraživanje

fokusiralo se samo na jedan tip dionika – organizacije mladih i za mlade pa bi u budućnosti bilo uputno uključiti i druge dionike (npr. donositelje odluka na lokalnoj i regionalnoj razini) kako bi se mogle usporediti i sučeliti njihove pozicije. Nadalje, prikupljeni kvalitativni podaci vrlo su dobar temelj budućim kvantitativnim istraživanjima u ovom području kojima bi cilj mogao biti istraživanje prevalentnosti stavova, vrijednosti i ponašanja mladih u specifično ruralnim područjima.

Istraživanje uloge organizacija mladih i za mlade u ruralnim prostorima Hrvatske pokazalo je da područja Zadarske i Ličko-senjske županije ne baštine praksu neoendogenog razvoja budući da potencijal i doprinos navedenih udruga nije prepoznat. Shodno tome, uloga mladih u predmetnim zajednicama ostaje nedovoljno naglašena, a njihove potrebe i aspiracije neostvarene. Ukoliko Republika Hrvatska želi uistinu poštivati ustavnu obavezu zaštite mladih, kao i dokumente koje je potpisala u Vijeću Europe i Europskoj uniji, svi njezini dijelovi (kako nacionalna tako i lokalna vlast) moraju uložiti više truda u stvaranju poticajnog okruženja za kvalitetan razvoj i integraciju mladih u društvo. Ovaj apel postaje još važniji u kontekstu starenja stanovništva i depopulacije ruralnih područja kada mladi, koji su ionako vrijedan društveni resurs, postaju još vrjedniji. U teoriji.

Literatura

1. Abbott-Chapman, J. and Robertson, M. (2015). Youth leisure, places, spaces and identity, in: Gammon, S. and Elkington, S. (Eds.). *Landscapes of Leisure: Space, Place and Identities*. London: Palgrave Macmillan, Chapter 9.
2. Abbott-Chapman, J. and Robertson, M. (2009). Leisure activities, place and identity, in: Furlong, A. (Ed.). *Handbook of Youth and Young Adulthood: New Perspectives and Agendas*. New York: Routledge
3. Atterton, J.; Newbery, R.; Bosworth, G.; Affleck, A. (2011.). Rural enterprise and neo-endogenous development, in: Alsos, G. A.; Carter, S.; Ljunggren, E.; Welter, F. (Eds.). *The Handbook of Research on Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
4. Baketa, N.; Bojić-Matić, J. i Bovan, K. (2021). *Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Istraživački izvještaj za 2021. Godinu*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. https://www.admin.idi.hr/uploads/Prirucnik_pp_2021_7741679a63.pdf.
5. Bruno, G.; Marelli, E. and Signorelli, M. (2014). The Rise of NEET and Youth Unemployment in EU Regions after the Crisis. *Comparative Economic Studies*, 56 (4): 592-615.
6. Bušljeta Tonković, A. (2017). Koncept održivog ruralnog turizma: primjeri dobre prakse u Lici, u: Bušljeta Tonković, A.; Holjevac, Ž.; Brlić, I.; Šimunić, N. (Ur.). *Koga (p)održava održivi razvoj? Prinosi promišljanju održivosti ruralnih područja u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

7. Christens, B. D. and Dolan, T. (2011). Interweaving youth development, community development, and social change through youth organizing. *Youth & Society*, 43 (2): 528-548.
8. Čulum, B. and Forčić, G. (2008). *The Challenge of Volunteering Frequency in Croatia-- Can Volunteers Contribute to the Social Capital Development Once a Year?.* Neobjavljeni rad, prezentiran na Eighth International konferenciji «The Third Sector and Sustainable Social Change: New Frontiers for Research», Universidad de Barcelona, July 9 – 12, 2008. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED525041.pdf>.
9. Dulabić, V. (2018). *Lokalna samouprava i decentralizacija u Hrvatskoj: Rezultati istraživanja i preporuke za poboljšanje politike decentralizacije.* Friedrich-Ebert-Stiftung, Regional Office for Croatia and Slovenia. <https://bib.irb.hr/datoteka/962156.VDulabic-Lokalna-samouprava-i-decentralizacija.pdf>. (Pregledano 9. rujna 2020.)
10. Edwards, B.; Foley, M. and Diani, M. (Ed.) (2001). *Beyond Tocqueville, Civil Society and the Social Capital Debate in Comparative Perspective.* Hanover and London: Tufts University.
11. Galić, Z. (2019). *Iseljavanje visokoobrazovanih: prihodi, ali i korupcija, opći osjećaj netrpeljivosti u društvu... <https://ideje.hr/iseljavanje-visokoobrazovanih-prihodi-ali-i-korupcija-i-opci-osjecaj-netrpeljivosti-u-drustvu/>.* (Pregledano 9. listopada 2022.)
12. Geiger Zeman, M. i Zeman, Z. (2010). *Uvod u sociologiju (održivih) zajednica.* Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
13. Galdeano-Gómez, E.; Aznar-Sánchez, J. A. and Pérez-Mesa, J. C. (2011). The Complexity of Theories on Rural Development in Europe: An Analysis of the Paradigmatic Case of Almeria (South-East Spain). *Sociologia Ruralis*, 51 (1): 54-78.
14. Gale, R. (2022). The war against sustainable development theory: Public interest as the ethical order for the 2030 Sustainable Development Goals. *Geographical Research*, 1-11.
15. Grdešić, I. (1995). *Političko odlučivanje.* Zagreb: Alinea.
16. Hrvatska udruga poslodavaca (2018). *Hup predstavio rezultate istraživanja među iseljenicima o razlozima odlaska. <https://www.hup.hr/hup-predstavio-rezultate-istrazivanja-medju-iseljenicima-o-razlozima-odlaska.aspx>.* (Pregledano 9. listopada 2022.)
17. Jarrett, R. L.; Sullivan, P. J. and Watkins, N. D. (2005). Developing social capital through participation in organized youth programs: Qualitative insights from three programs. *Journal of community psychology*, 33 (1): 41-55.
18. Jurić, T. (2017) Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi. *Migracijske i etničke teme*, 33 (3): 337-371.
19. Kovačić, M. (2015). Politika za mlade u Hrvatskoj: anatomija jedne javne politike, u: Ilišin, V.; Gvozdanović, A. i Potočnik, D (Ur.). *Demokratski potencijali mladih.* Centa za demokraciju I pravo Miko Tripalo, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

20. Kovačić, M. (2020). *Vidik moći u procesu oblikovanja politike mladih na Hrvatskem: doktorska disertacija*. Univerza v Ljubljani.
21. Kranjčević, J.; Lukić, A.; Kušen, E.; Klarić, Z. (2014). Regionalni razvoj, razvoj sustava naselja, urbani i ruralni razvoj i transformacija prostora. Institut za turizam. https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Regionalni_razvoj.pdf. (Pregledano 10. rujna 2021.)
22. Kustec-Lipicer, S. (2012). *Vrednovanje javnih politika*. Disput.
23. Lincoln, S. and Robards, B. (2016). Being strategic and taking control: Bedrooms, social network sites and the narratives of growing up. *New Media & Society*, 18 (6): 927-943.
24. Lukić, A. and Obad, O. (2016). New Actors in Rural Development - The LEADER Approach and Projectification in Rural Croatia. *Sociologija i prostor*, 54 (1 (204)): 71-90.
25. Marango, S.; Bosworth, G. and Curry, N. (2021). Applying Neo-Endogenous Development Theory to Delivering Sustainable Local Nature Conservation. *Sociologia Ruralis*, 61: 116-140.
26. Nacrt Nacionalnog programa za mlade za razdoblje od 2020. do 2024. godine. <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=13290>. (Pregledano 4. Veljače 2022.)
27. Nejašmić, I. i Toskić, A. (2013). Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive. *Hrvatski geografski glasnik*, 75 (1): 89-110.
28. Nejašmić, I. (2005). *Demografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*. Zagreb: Školska knjiga.
29. Poljanec-Borić, S.; Bušljeta Tonković, A. i Šimunić, N. (2017). Sociodemografska analiza Podgorja: od prostorno-zavičajnog okruženja do „clustera doživljaja“. *Senjski zbornik*, 44 (1): 517-553. <https://doi.org/10.31953/sz.44.1.28>
30. Primorac, J. (2021). *Od projekta do projekta – rad i zaposlenost u kulturnom sektoru*. Zagreb: Blok.
31. Puljiz, V. (2016). Starenje stanovništva – izazov socijalne politike. *Revija za socijalnu politiku*, 23 (1): 81-98.
32. Putnam, R. D. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
33. Ray, C. (2001). *Culture economies: a perspective on local rural development in Europe*. Newcastle upon Tyne: Centre for Rural Economy Newcastle University.
34. Ray, C. (2001a). Transnational Co-operation Between Rural Areas: Elements of a Political Economy of EU Rural Development. *Sociologia Ruralis*, 41 (3): 279-295.
35. Ray, C. (2006). Neo-endogenous rural development in the EU, in: Cloke, P.; Marsden, T. and Mooney, P. (Eds.). *The handbook of rural studies*. London: SAGE Publications Ltd., 278-291.
36. Kieu, T. K., and Singer, J. (2020). Youth organizations' promotion of education for sustainable development competencies: a case study. *European Journal of Sustainable Development*, 9 (4): 376.

37. Richards-Schuster, K. and Checkoway, B. (2009). *Youth participation in public policy at the local level: New lessons from Michigan municipalities*. <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/64901/273ftp.pdf;sequence=1>. (Pregledano 4. veljače 2022.)
38. Stolle, D. and Hooghe, M. (2004). The roots of social capital: Attitudinal and network mechanisms in the relation between youth and adult indicators of social capital. *Acta Politica*, 39 (4): 422-441.
39. Stott, T.; Allison, P.; Felter, J.; Beames, S. (2015). Personal development on youth expeditions: A literature review and thematic analysis. *Leisure Studies*, 34 (2): 197-229.
40. Snovydovych, I.; Danylevych, N.; Drozdovska, L.; Kvak, M.; Kopylchak, B. (2021). Educational competencies of specialists working in youth organizations in rural areas. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43 (4): 517-523.
41. Sočo, A. (2011) *Mladi: Priprema, pozor, sudjelujte! Sudjelovanje mladih – modeli, mehanizmi, praksa*. Mreža mladih Hrvatske.
42. Tolon-Becerra, A.; Lastra-Bravo, X. and Galdeano-Gomez, E. (2010). Planning and neo-endogenous model for sustainable development in Spanish rural areas. *International Journal of Sustainable Society*, 2 (2): 156-176.
43. Trivelli, C. and Morel, J. (2021). Rural Youth Inclusion, Empowerment, and Participation. *The Journal of Development Studies*, 57 (4): 635-649.
44. Udruga u Republici Hrvatskoj (2020). Vlada Republike Hrvatske, Ured za udruge. https://udruga.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/udruga_u_RH_2020.pdf. (Pregledano 4. veljače, 2022.)
45. Ward, N.; Lowe, P. and Murdoch, J. (1995). Beyond endogenous and exogenous models: Networks in rural development, in: van der Ploeg, J. D. and van Dijk, G. (Eds.). *Beyond Modernization: The Impact of Endogenous Rural Development*. Assen: Van Gorcum, 87-105.
46. Zrinščak, S. and Bežovan, G. (2007). Postaje li civilno društvo u Hrvatskoj čimbenikom društvenih promjena?. *Revija za socijalnu politiku*, 14 (1): 1-27.
47. Živić, D.; Pokos, N. i Turk, I. (2005). Glavni demografski procesi u Hrvatskoj. *Hrvatski geografski glasnik*, 67 (1): 43-44.
48. Župarić-Iljić, D. (2016). *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Zagreb: Zaklada Friedrich-Ebert.

Analysis of the Role of Youth Organizations in Rural Croatia Through the Theory of Neo-endogenous Development: Case Study on Examples in Lika-Senj and Zadar County

Jelena Puđak

Institute of Social Science Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

e-mail: jelenapudako@gmail.com

Anita Bušljeta Tonković

Institute of Social Science Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

e-mail: anita.busljeta@pilar.hr

Marko Kovačić

Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

e-mail: marko@idi.hr

Abstract

Rural youth are one of the priority groups within the European youth policies and an essential part of the theory of neo-endogenous development. The aim of this paper is to analyse the agency of youth organizations in rural areas of Lika-Senj and Zadar County, and to determine to what extent they are an active participant of the local development and which obstacles they are facing. By employing the case study methodological framework, the paper presents findings of semi-structured interviews with key civil society actors working with youth in the examined area, through an overview of their activities and projects, and analysis of obstacles and perspectives for further development of actors working with youth. Youth organizations often face a lack of understanding of the local and regional self-government units, whereby the democratic potential of collaboration among actors in the local, cultural, economic and political development of these communities is neglected. Furthermore, the findings suggest that the areas of Zadar and Lika-Senj County do not practice neo-endogenous development, because the potential and contribution of the mentioned organizations is not recognized, thus constraining the opportunity for youth to participate in youth policy-making, and indirectly destimulating them to stay in rural areas.

Key words: youth organizations, youth, neo-endogenous development, rural areas, case study.